

Přehled institucionálního vývoje a funkčních období vedoucích pracovníků filmového archivu v letech 1943 až 2013

Tento text by měl posloužit jako komentář k tabulce, ve které jsou popsány dílčí etapy organizačního a institucionálního vývoje filmového archivu a zachycena délka funkčních období jednotlivých vedoucích této instituce. Jedná se o informačně do značné míry zestručněný přehled, jenž vznikl v rámci šířeji koncipovaného výzkumného projektu o dějinách československého filmového archivnictví, který je aktuálně realizován oddělením výzkumu Národního filmového archivu (NFA) ve spolupráci s oddělením písemných archiválií, orální historie a Knihovny NFA. Vyjma relevantních filmově historických studií, edic dokumentů nebo článků a rozhovorů ze stránek dobového tisku¹⁾ se podkladem pro tabulku staly především informace z věstníků, komplexních rozborů, výročních zpráv a archivních fondů Českomoravského filmového ústředí, Československého státního filmu (ČSF), Ústředního ředitelství ČSF, Československého filmového ústavu a NFA. Využity byly i filmové ročenky a statistické

pomůcky typu Československého filmového hospodářství nebo audio rozhovory s přímými účastníky dění.

V souvislosti s pojmenováním instituce, jejímž posláním má být mimo jiné shromažďování a uchovávání audiovizuálních archiválií, se v řadě z výše zmíněných pramenů můžeme současně vedle pojmu filmový archiv setkat i s označeními jako Státní filmový archiv, filmotéka a Československá filmotéka.²⁾ Zde vyvstávající pojmoslovná problematika však byla za účelem zachování srozumitelnosti výkladu potlačena a pro snazší orientaci v textu bylo v rámci tabulky užito pouze termínu filmový archiv. Ten tedy zastupuje všechna označení filmového archivu, která diskursem filmového archivnictví v jednotlivých historických obdobích cirkulovala.

V návaznosti na problematiku pojmenování instituce bylo v souvislosti s funkcí jejího čelního představitele uplatněno termínu vedoucí filmového archivu.³⁾ Nicméně počínaje rokem 1992,

1) Mimo jiné Jan Svoboda, Poučení z činnosti Čs. filmového ústavu v letech 1945–1950. In: *Filmový sborník historický* 2. Praha: Československý filmový ústav 1991, s. 263–270. Pavel Zeman, Dokumenty k vývoji českého filmového archivnictví. *Iluminace* 7, 1995, č. 1, s. 126–173. Stanislav Ulver, Rozhovor s Vladimírem Opělou, vedoucím Filmového archivu ČSFÚ. *Film a doba*, 1990, č. 4, s. 180–184.

2) Například roku 1952 vznikl sloučením filmotéky a v doposud analyzovaných pramenech blížeji nespecifikovaného barrandovského materiálu Státní filmový archiv (SFA). Filmotéka tak de facto po určitou dobu nesla označení SFA. Po roce 1957 ovšem v diskursu o filmovém archivnictví na úkor termínu SFA převládlo označení Československá filmotéka, načež v letech 1963–1974 bylo v novém „zkráceném“ znění, jako filmový archiv a filmotéka, užíváno současně obou termínů. Od roku 1975 lze pozorovat další tendenci, kdy postupně převládlo užívání termínu filmový archiv atp.

3) Ačkoliv se prvním vedoucím filmového archivu roku 1943 oficiálně stal Němec Walter Gottfried Lohmayer, v tabulce bylo k tomuto datu uvedeno i jméno autora koncepce filmového archivu Jindřicha Brichty, který byl

v němž došlo k transformaci Českého filmového ústavu v NFA, byla v tabulce namísto funkčních období vedoucích filmového archivu mapována funkční období ředitelů NFA.⁴⁾

Jan Trnka

jednou z klíčových osobností českého filmového archivnictví a v období do konce druhé světové války působil na postu zástupce vedoucího filmového archivu. Za účelem zjednodušení nebyla v tabulce reflektována ani praxe typická pro období následující po kádrových prověrkách, proběhnuvších roku 1973, kdy byli postupně vedením filmového archivu pro normalizační režim a jeho jazyk příznačně tzv. pověřováni Valentin Knor, Vilém Mládek a Josef Veselý. Jiřímu Levému, který působil v čele filmového archivu do roku 1984, byl připsán status správce filmového archivu.

- 4) Termín Národní filmový archiv (NFA) je proto v kontextu tabulky vhodné chápat jednak ve výše uvedeném smyslu pojmu filmový archiv a poté ve smyslu „pokračovatele“ a zároveň i „náhrady“ dřívější instituce typu Československého filmového ústavu, potažmo Českého filmového ústavu (ČFÚ), který byl filmovému archivu z organizačního hlediska nadřazen a v rámci kterého byly vyjma sběru a uchovávání audiovizuálních archiválií rozvíjeny i další různorodé aktivity.

Jak naznačuje formátování samotné tabulky, v daném ohledu se přelomovým stalo funkční období Vladimíra Opěly, který od listopadu 1989 působil na pozici vedoucího filmového archivu, roku 1992 byl jmenován ředitelem ČFÚ a krátce na to se stal ředitelem NFA. V souvislosti s osobou Františka Mikeše je poté vhodné připomenout, že mu byla z pověření tehdejšího ministra kultury Jiřího Bessera pouze krátce (v období mezi odvoláním Vladimíra Opěly (11. 11. 2011) a nástupem Michala Breganta (2. 1. 2012) do funkce generálního ředitele NFA) svěřena úloha statutárního zástupce NFA.

VEDOUcí FILMOVÉHO ARCHIVU		INSTITUCIONÁLNÍ A ORGANIZAČNÍ VÝVOJ FILMOVÉHO ARCHIVU	
1943–45	Walter Gottfried Lohmayer a Jindřich Brichta	1943–45	Filmový archiv byl založen v létě roku 1943 v rámci zastřešujícího orgánu protektorátní kinematografie Českomoravského filmového ústředí .
1945–51	Jindřich Brichta	1945–51	Bezprostředně po skončení druhé světové války se filmový archiv stal součástí nově založeného Československého filmového ústavu (ČSFÚ).
1951–56	Milan Tuček	1951–52	V rámci procesu vyčleňování jednotlivých úseků činnosti ČSFÚ do jiných složek Československého státního filmu (ČSF), který probíhal kontinuálně od roku 1949 a v důsledku vedl ke zrušení ČSFÚ, byl filmový archiv roku 1951 přičleněn k nově vzniklému úseku Ústředního ředitelství Československého státního filmu (ÚŘ ČSF) s názvem Školy a sbírky .
		1952–53	V první polovině roku 1952 byl v souvislosti s dalšími organizačními úpravami jednotlivých složek ČSF filmový archiv přeřazen z úseku Školy a sbírky ÚŘ ČSF do Tiskového a archivního odboru ÚŘ ČSF.
		1953–54	Filmový archiv se stal součástí přechodně zřízené Hlavní správy Československé kinematografie , která byla ještě téhož roku zrušena a nahrazena Hlavní správou Československého státního filmu (HS ČSF), začleněnou pod ministerstvo kultury. Vlivem těchto organizačních změn byl filmový archiv v září 1953 nakonec na krátkou dobu převeden pod ministerstvo vnitra .
		1954–57	V dubnu 1954 byla HS ČSF rozčleněna na samostatné jednotky, mimo jiné na ústřední ředitelství či filmovou distribuci, a filmový archiv se tak v tomto roce stal nejdříve opět součástí úseku Školy a sbírky ÚŘ ČSF, aby byl záhy převeden pro změnu pod ředitelství filmové distribuce .
1956–65	Miroslav Svoboda	1957–62	V roce 1957 byla na místo účetní jednotky filmové distribuce zřízena hospodářská organizace Ústřední půjčovna filmů (ÚPF), která byla nadále podřízená HS ČSF. Během následující vnitropodnikové reorganizace ÚPF se filmový archiv v polovině roku 1957 stal součástí jejího hospodářského (později ekonomického) odboru . K dalším zásadním změnám v organizaci a řízení ČSF, které měly v konečném důsledku dopad i na filmový archiv, došlo roku 1962, když byla HS ČSF zrušena a nahrazena ÚŘ ČSF.
1965–68	Bohumil Brejcha	1963–90	V lednu 1963 byl opět zřízen ČSFÚ, který se stal jedním z úseků (později odborů) ÚŘ ČSF. Základ ČSFÚ tvořil kulturně politický, dokumentační, badatelský a ekonomicko-správní úsek. Filmový archiv se společně s dokumentací a knihovnou stal součástí dokumentačního úseku . Na sklonku roku 1968 však proběhla vnitřní reorganizace ČSFÚ, přičemž tehdejší čtyři velké úseky, do nichž byla činnost ústavu rozložena, byly za účelem usnadnění řízení a kontroly rozčleněny na několik jednotlivých oddělení. Filmový archiv byl po zrušení dokumentačního úseku odloučen od dokumentace a knihovny, a stal se tak samostatným a zároveň největším oddělením ČSFÚ. V lednu 1975 došlo po dlouhých odkladech k osamostatnění ČSFÚ od ÚŘ ČSF. ČSFÚ se tak stal nezávislou hospodářskou jednotkou a zároveň nabyl právní subjektivity . Filmový archiv v rámci ČSFÚ fungoval až do roku 1990.
1968–71	Myrtil Frida		
1971–73	Jan Šumavský		
1973–74	Valentin Knor		
1974–76	Vilém Mládek		
1976–78	Josef Veselý		
1978–84	Jiří Levý		
1984–89	Jiří Jankovec		
1989–2011	Vladimír Opěla	1990–92	V roce 1990 došlo k vnitřní reorganizaci ČSFÚ a k jeho přejmenování na Český filmový ústav (ČFÚ). Ten byl vyjma filmového archivu z hlediska organizačního uspořádání tvořen i odborem výzkumu, vydavatelským odborem, knihovnou a řadou dalších pracovišť.
2011	František Mikeš	Od roku 1992	V červenci 1992 byla státní hospodářská organizace ČFÚ z rozhodnutí tehdejšího ministra kultury České republiky Jindřicha Kabáta transformována ve státní příspěvkovou organizaci Národní filmový archiv , který se tak přiřadil k nejvýznamnějším národním institucím, ochraňujícím a rozmnožujícím národní kulturní dědictví.
Od roku 2012	Michal Bregant		